

Oponentský posudek disertační práce

Vypracoval: doc. MUDr. Jiří Křivánek, CSc.

Radiodiagnostická klinika VFN a 1. LF UK

Název: Vnímání radiační zátěže a vyšetření u pacientů podstupujících výpočetní tomografii

Autor: MUDr. Alena Lambertová

Školitel: PhDr. PaedDr. Pavel Harsa, Ph.D.

Školitel konzultant: doc. MUDr. Ing. Lukáš Lambert, Ph.D.

Studijní program: psychologie

Studijní obor: Lékařská psychologie a psychopatologie

Předložená disertační práce se zabývá aspekty provádění vyšetření výpočetní tomografií, které mají zásadní vliv na rozhodování indikujících lékařů a pacientů, jejich vzájemnou komunikaci, informovanost a postoje. Práce sleduje dva základní cíle. Prvním je zmapování a vysvětlení fenoménu nadužívání CT vyšetření, který se plíživě rozmohl prakticky ve všech rozvinutých zemích a podstatně zvyšuje kolektivní radiační zátěž obyvatelstva. Druhým nosným tématem práce je posouzení vnímání CT vyšetření pacienty, zmapování jejich informovanosti, preferencí a prožitků. Téma komunikace rizik pacientům je zásadní pro rozhodování o postupu diagnostiky a léčby, motivaci pacientů, a jejich lepší spolupráci.

Autorka v teoretické části práce seznamuje čtenáře s řadou faktů nezbytných pro pochopení širšího rámce obou částí práce, která je mezioborového charakteru. Uvádí rozsah využívání CT v České republice (1,1 mil vyšetření za rok), objasňuje vznik ionizujícího záření, jeho měření, srovnání efektivních dávek u nejčastějších diagnostických vyšetření a to, že mezi jednotlivými pracovišti existují významné rozdíly. Vysvětluje rizika, která s sebou přináší využívání rentgenového záření v radiodiagnostice. Dále se věnuje problému provádění CT vyšetření, která pro pacienta nemají valný klinický význam a jsou indikovány z důvodu nedostupnosti jiného vyšetření, zdravotnického personálu, lůžek, ale i praktikováním „defenzivní“ medicíny. V další části se zabývá nedostatečnými znalostmi jak laické veřejnosti (pacientů), tak i odborníků (kliniků, radiačních pracovníků) v oblasti využívání rentgenového záření k diagnostickým účelům a rizik s tím spojených. Podstatnou částí teoretického úvodu je i podrobný rozbor řady psychologických aspektů vnímání radiační zátěže a diagnostických vyšetření a jejich význam pro komunikaci s pacienty. Autorka podrobně rozebírá i úzkost a strach, které pacienti při vyšetření a komunikaci jeho rizik prožívají, jejich vliv na komunikaci s pacientem, podává přehled o možnosti škálování úzkosti. Teoretická část práce byla zpracována zevrubně, v některých pasážích až rozvlekle. Nechybí řada odkazů na původní práce včetně velmi recentních citací, které dokazují, že téma je vysoce aktuální.

V praktické části disertační práce si autorka vytyčuje dva nosné cíle a stanovuje celkem pět hypotéz.

V části věnované nadužívání CT vyšetření hlavy u pacientů s malým traumatem v ústavní pohotovostní službě si autorka klade za cíl zjistit, zda nárůst těchto CT vyšetření má objektivní příčiny porovnáním s dalšími ukazateli, resp. jejich trendy. K tomu využila primárně informace z nemocničního informačního systému, dále statistiky Českého statistického úřadu, Ústavu zdravotnických informací a statistiky a data z nemocnice. Práce ukazuje, že ačkoliv ve sledovaném období došlo k více jak pětinasobnému nárůstu počtu CT vyšetření, došlo i ke statisticky významnému nárůstu Glasgow Coma Scale (vyšetřují se méně závažní pacienti). Poklesl počet pacientů správně indikovaných k vyšetření dle kritérií vydaných the National Institute for Clinical Excellence (NICE) na méně jak čtvrtinu, a naopak narostl počet pacientů, kteří jsou vyšetřováni v ebrietě. Růst počtu CT vyšetření je dán i do dalších souvislostí, které ukazují na jediné – uvedených CT vyšetření provádíme více u pacientů, kteří je ve skutečnosti nepotřebují. Jako důvod tohoto stavu autorka identifikuje redukci lůžkového fondu a praktikování tzv. „defenzivní medicíny“.

V části zabývající se vnímáním CT vyšetření pacienty a jejich preferencemi si autorka stanovila za cíl zjistit informovanost pacientů o CT vyšetření, jeho rizicích, zmapovat vliv doplnění těchto informací na jejich úzkost nebo strach. Hlavním nástrojem jí byl dotazník, který byl pro tento účel vytvořen. Kromě otázek vztahujících se k rizikům CT vyšetření, přípravě na vyšetření, zdrojům informací, byli pacienti dotazováni i na strach z vyšetření. Pro hodnocení celkového úzkostného ladění pacientů byla použita validovaná psychometrická škála, Zungův dotazník úzkosti. Poté byl pacientům předložen informační leták o CT vyšetření a jeho rizicích. Účelem poslední části dotazníku bylo zhodnotit, jak se znalosti pacientů zlepšily, jak se změnil jejich strach z vyšetření. Návratnost dotazníků byla překvapivě dobrá. Z dotazníku vyplynulo, že informovanost pacientů o rizicích CT vyšetření není dostatečná, nicméně lepší než v podobných studiích jiných autorů. Zajímavé je, že po přečtení informací o vyšetření se u pacientů zvyšuje úzkost, i když dlouhodobé úzkostné ladění se v Zungově škále neprokázalo. Práce odhaluje další mezery v informování pacientů o vyšetření, zejména nutnost hydratace před vyšetřením, která snižuje riziko kontrastní nefropatie. Dalším důležitým zjištěním je, že pacienti mají celkově větší obavy z vyšetření než z rizik s ním spojených, a ty přetrvávají až do doby, než jim je sdělen výsledek. V této dotazníkové studii vidím jako nejdůležitější poznatek, že pacienti informační leták o vyšetření skutečně čtou a snaží pochopit. Dále že komunikace rizik CT vyšetření vede ke zvýšení strachu, nicméně pacienti prožívají největší obavy z výsledku vyšetření. V neposlední řadě i to, že existuje určitá skupina pacientů, která má větší predispozice prožívat strach z plánovaného vyšetření.

Práce závěrem cituje použitou literaturu v doporučeném formátu, řada citací odkazuje na velmi recentní práce. Vizuálně je práce zpracovaná přehledně a témata jsou dokumentována řadou obrázků a grafů. V příloze jsou originály prací, které autorka rozebírá do větší podrobnosti. Jako nedostatek úpravy práce vidím použití jednotek a symbolů za čísly bez mezer, které mezi ně patří.

Otázky pro obhajobu:

Čím si vysvětlujete dobrou návratnost dotazníků?

Proč mají pacienti větší obavy z výsledku CT vyšetření, než z jeho průběhu a rizik s ním spojených?

Závěr:

Předložená dizertační práce pojednává o aktuálních tématech, které mají praktický význam jak pro komunikaci s pacienty, kteří podstupují CT vyšetření, tak i pro jejich bezpečnost. Práce splňuje všechny náležitosti kladené na tento typ práce, včetně povinných částí a citované literatury. Doktorandka prokázala schopnost pracovat samostatně na výzkumných projektech. Proto na základě předložené dizertační práce **navrhují udělení akademického titulu philosophiae doctor (Ph.D.)**.

V Praze, dne 10.9.2019

doc. MUDr. Jiří Křivánek, CSc.